

А. Р. Саліхов

orcid.org/0009-0004-3748-347X

аспірант

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИБОРЧІ КОНФЛІКТИ У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ. АКСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Вступ. Виборчі конфлікти в країнах пострадянського простору залишаються однією з найбільш актуальних та суперечливих тем у сучасній політичній науці. Після розпаду Радянського Союзу багато держав цього регіону зіткнулися з труднощами у формуванні стабільних політичних систем, що призвело до численних конфліктів під час виборчих кампаній. Ці конфлікти, як правило, пов'язані з низьким рівнем довіри до інститутів влади, браком демократичних традицій, маніпуляціями з боку політичних еліт та зовнішнім впливом. У цьому контексті особливо важливим стає аксіологічний аналіз, який дозволяє глибше зрозуміти ціннісні підґрунтя та мотивації учасників виборчих конфліктів. Застосування цього підходу до аналізу виборчих конфліктів у таких країнах, як Росія, Україна, Молдова та Білорусь, дозволяє виявити специфіку політичних процесів у кожній з них, а також спільні тенденції, які визначають розвиток пострадянського простору в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження виборчих конфліктів у пострадянських країнах є темою, що привертає значну увагу з боку науковців, з огляду на особливу політичну нестабільність регіону та специфічні умови трансформації пострадянських держав. Вчені розглядають різні аспекти цього явища, зокрема аксіологічний аналіз, який дає змогу зрозуміти ціннісні установки та мотиви учасників конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо виборчих конфліктів у пострадянських країнах, таких як Росія, Україна, Білорусь та Молдова, дозволяє виявити основні тенденції та виклики, що характеризують ці процеси.

Дослідники звертають увагу на те, що основні виборчі конфлікти в Росії виникають через концентрацію влади в руках однієї політичної сили та обмеження конкуренції з боку опозиційних партій. Роботи науковців акцентують на використанні адміністративного ресурсу, репресивних заходів проти опозиції та контролю над медіа, що суттєво впливає на прозорість і справедливість виборчих процесів. Зокрема, дослідження Кононенко (2010) та інших авторів підкреслюють недоліки виборчої системи та викривлення волевиявлення громадян.

В Україні виборчі конфлікти часто пов'язані з недостатньою довірою до виборчих органів та поширенням корупції. Ряд наукових робіт присвячено аналізу причин і наслідків таких конфліктів, включаючи недосконалість виборчого законодавства, втручання олігархів у політичні процеси та маніпуляції з виборчим процесом. Дослідники Грабовська, Сорочук (2021) та Мохончук (2021) також звертають увагу на роль громадянського суспільства у моніторингу виборів та забезпеченні їхньої прозорості, що було особливо помітно під час подій Євромайдану.

Білоруський досвід виборчих конфліктів, зокрема, у 2020 році, привернув увагу міжнародної спільноти. Багато науковців, зокрема Агєєв (2020) та Грабовська, Сорочук (2021) аналізували масові протести проти фальсифікації результатів виборів та застосування насильства з боку держави проти демонстрантів. Публікації акцентують на авторитарних тенденціях у білоруській політичній системі та відсутності реальних механізмів для вільних і справедливих виборів.

Виборчі конфлікти в Молдові часто пов'язані з геополітичними факторами та внутрішньою поляризацією суспільства. Филипенко (2022) досліджує вплив зовнішніх акторів, таких як Росія та Європейський Союз, на політичні процеси в країні. У фокусі досліджень також перебуває проблема корупції та використання адміністративного ресурсу під час виборів.

Останні дослідження вказують на зростаючу роль громадянського суспільства у забезпеченні прозорості виборчого процесу та вирішення виборчих конфліктів.

Загалом, аналіз останніх досліджень показує, що виборчі конфлікти в пострадянських країнах мають спільні риси, але водночас характеризуються специфічними національними особливостями. Це вимагає детального вивчення та розробки рекомендацій для кожної країни окремо, з урахуванням її політичного контексту та викликів, що стоять перед демократичним розвитком. Аналіз наукових досліджень показує, що питання виборчих конфліктів у пострадянських країнах є складним та багатовимірним. Використання аксіологічного підходу дозволяє краще зрозуміти не тільки зовнішні чинники, що впливають на виборчі процеси, але й внутрішні, ціннісні передумови, що призводять до конфліктів.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених виборчим конфліктам у пострадянських країнах, багато аспектів цієї проблеми залишаються невирішеними і потребують подальшого дослідження. Однією з основних невирішених частин проблеми є питання адаптації аксіологічного підходу до аналізу сучасних політичних процесів у цих країнах.

По-перше, існує потреба в глибшому розумінні того, як саме ціннісні конфлікти еволюціонують в умовах змінюваних політичних реалій, зокрема, в контексті зростаючого впливу глобалізації та цифрових технологій на політичні процеси. На сьогоднішній день більшість досліджень фокусуються на традиційних факторах, таких як спадок радянської політичної культури та вплив владних інститутів, однак вплив нових глобальних чинників залишається недостатньо дослідженим.

По-друге, мало уваги приділено порівняльному аналізу виборчих конфліктів у різних пострадянських країнах з урахуванням їхніх унікальних історичних, культурних та політичних контекстів. Хоча існують окремі дослідження, присвячені конкретним країнам, таких як Україна, Росія чи Білорусь, інтегрований аналіз, який би враховував спільні та відмінні риси виборчих процесів у різних пострадянських країнах, залишається неповним.

По-третє, залишається відкритим питання розробки ефективних механізмів запобігання виборчим конфліктам на основі аксіологічного аналізу. Незважаючи на виявлення багатьох факторів, що сприяють конфліктам, досі відсутні чіткі рекомендації та стратегії, які б дозволили запобігти ескалації конфліктів під час виборчих кампаній в пострадянських країнах.

Ці невирішені частини проблеми вимагають подальших досліджень та аналізу, щоб забезпечити краще розуміння природи виборчих конфліктів у пострадянських країнах і розробити ефективні стратегії для їх подолання.

Метою дослідження є аналіз виборчих конфліктів у країнах пострадянського простору з аксіологічної точки зору. Зокрема, дослідження спрямоване на виявлення ціннісних аспектів, що впливають на розвиток та ескалацію виборчих конфліктів у таких країнах, як Росія, Україна, Молдова та Білорусь. Це дозволить не лише глибше зрозуміти природу політичних протистоянь у цьому регіоні, але й визначити спільні та відмінні риси політичних процесів у пострадянських державах, що можуть бути використані для розробки ефективних стратегій врегулювання та запобігання конфліктам.

Завдання дослідження:

- проаналізувати виборчі конфлікти в пострадянських країнах, зокрема в Російській Федерації, Україні, Молдові та Білорусі, за допомогою аксіологічного підходу;
- вивчити наслідки виборчих конфліктів для політичної стабільності та демократичного розвитку країн пострадянського простору;
- розробити рекомендації для мінімізації виборчих конфліктів та зміцнення демократичних інститутів у пострадянських країнах.

Виклад основного матеріалу. Аксіологія, як наукова дисципліна, вивчає цінності, їхню природу, структуру, а також роль у житті суспільства та окремої людини (Громовий, 2019). Термін «аксіологія» походить від грецького слова «ἀξία» (axia), що означає «цінність», і «λόγος» (logos), що перекладається як «вчення» або «наука». Основна мета аксіології – зрозуміти, як цінності формуються, як вони впливають на людську поведінку, і як вони змінюються з часом.

В політичних дослідженнях аксіологія використовується для аналізу ціннісних систем, які формують політичні рішення, поведінку політичних акторів та розвиток політичних проце-

сів. Цінності в цьому контексті можна розглядати як фундаментальні переконання, що визначають норми, ідеали та очікування в суспільстві. Вони є основою для політичної культури та впливають на різні аспекти політичного життя, включаючи виборчі процеси, державне управління, політичну ідентичність та легітимність влади.

Аксіологічний підхід особливо важливий для аналізу виборчих конфліктів, оскільки такі конфлікти часто виникають на тлі глибоких ціннісних розбіжностей у суспільстві. Наприклад, конфлікти можуть виникати між прихильниками традиційних цінностей та прихильниками модернізації, або між тими, хто підтримує авторитарний режим, і тими, хто прагне демократичних перетворень.

Дослідження виборчих конфліктів у пострадянських країнах через призму аксіології дозволяє виявити основні ціннісні протиріччя, що лежать в основі цих конфліктів, та зрозуміти, як вони впливають на хід виборчих кампаній, результати виборів і подальший розвиток політичної ситуації в країні. Такий підхід також допомагає визначити шляхи можливого врегулювання конфліктів через діалог між різними ціннісними групами, що може сприяти досягненню більшої політичної стабільності і соціальної гармонії.

Таким чином, аксіологія як наукова дисципліна є важливим інструментом для глибокого розуміння політичних процесів і конфліктів, особливо у контексті пострадянських країн, де зіткнення різних ціннісних орієнтацій відіграє ключову роль у формуванні політичної реальності.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, колишні радянські республіки зіткнулися з завданням побудови нових політичних систем, які повинні були відповідати вимогам незалежності, демократизації та ринкових реформ. Проте цей процес виявився складним і неоднозначним, що призвело до виникнення різноманітних тенденцій і особливостей виборчих процесів у пострадянських країнах.

Однією з основних тенденцій у пострадянських країнах є нестабільність політичних систем і посилення авторитарних режимів. У багатьох країнах регіону вибори стали інструментом для легітимізації влади авторитарних лідерів, а не засобом демократичного волевиявлення. Наприклад, у Росії вибори за останні два десятиліття характеризуються суттєвими обмеженнями на діяльність опозиції, контролем над ЗМІ та маніпуляціями з виборчим процесом, що дозволило Володимирі Путіну та його партії залишатися при владі.

У багатьох пострадянських країнах зміни до виборчого законодавства часто використовуються для збереження влади чинних еліт. Це може включати такі практики, як зниження бар'єрів для участі лояльних до влади політичних партій, зміни виборчих округів з метою отримання бажаних результатів, або запровадження нових вимог до кандидатів, що ускладнюють доступ до виборчих перегонів опозиційних сил. Така практика є поширеною, наприклад, в Азербайджані та Білорусі.

Ще однією важливою особливістю виборчих процесів у пострадянських країнах є вплив зовнішніх сил на внутрішню політику. Наприклад, Росія активно втручається у виборчі процеси в сусідніх країнах, підтримуючи проросійські партії або проводячи інформаційні кампанії, спрямовані на дискредитацію прозахідних сил. Це втручання спостерігалось у виборах в Україні, Молдові, Грузії та інших країнах.

Корупція залишається серйозною проблемою для виборчих процесів у більшості пострадянських країн. Відсутність прозорості у фінансуванні політичних партій, підкуп виборців, маніпуляції з підрахунком голосів та використання адміністративного ресурсу – всі ці фактори підривають довіру громадян до виборчого процесу та демократичних інститутів. Наприклад, у Казахстані та Таджикистані виборчі процеси систематично супроводжуються серйозними порушеннями, що знижує легітимність обраних органів влади.

Незважаючи на вищезгадані проблеми, громадянське суспільство в деяких пострадянських країнах відіграє активну роль у спостереженні за виборчими процесами та забезпеченні їхньої прозорості. Наприклад, в Україні після Помаранчевої революції та Євромайдану громадянське суспільство стало потужною силою у боротьбі за чесні вибори. Крім того, міжнародні спостерігачі, такі як ОБСЄ, відіграють важливу роль у моніторингу виборчих процесів і наданні оцінок їх відповідності демократичним стандартам.

Виборчі конфлікти в пострадянських країнах часто призводять до масових протестів і революцій. Такі події, як Помаранчева революція в Україні (2004 р.), Революція троянд у Грузії (2003 р.) та протести в Білорусі (2020 р.), є прикладами того, як фальсифікації виборів можуть викликати широкомасштабні суспільні протести, що мають на меті зміну влади.

Виборчі конфлікти в Російській Федерації є однією з найбільш суперечливих і складних тем для дослідження в сучасній політичній науці. Росія, з огляду на свою історію та політичну систему, демонструє унікальні характеристики виборчих процесів, які відрізняються значною централізацією влади та відсутністю реальної політичної конкуренції. Це призводить до частих конфліктів, які виникають як під час виборів, так і після них (Кононенко, 2010).

З моменту розпаду СРСР Росія зберегла багато елементів радянської політичної культури, включаючи централізовану владу та контроль держави над основними інститутами. Політична система Росії характеризується домінуванням правлячої партії «Єдина Росія», яка має значний вплив на виборчі процеси. Цей контроль забезпечується через різні механізми, включаючи адміністративний ресурс, контроль за медіа, тиск на опозиційні сили та маніпуляції з виборчим законодавством.

Аксіологічний аналіз виборчих конфліктів у Російській Федерації дозволяє глибше зрозуміти сутність протиріч між різними політичними силами та їх прихильниками. Основним аксіологічним протиріччям є зіткнення між авторитарними цінностями, які підтримують існуючу політичну систему, та демократичними цінностями, що їх сповідує опозиція та частина громадянського суспільства.

З одного боку, правляча еліта та її прихильники дотримуються цінностей стабільності, порядку, ієрархії та централізації влади. Ці цінності відображаються в прагненні до збереження сильної централізованої держави, де політична влада зосереджена в руках невеликої групи осіб. Для цієї частини суспільства пріоритетними є збереження традицій, підтримка сильної вертикалі влади, яка забезпечує стабільність і національну безпеку, а також контроль за суспільними процесами, що допомагає уникати хаосу та соціальних потрясінь. Саме ці цінності використовуються для виправдання обмеження політичної конкуренції та репресій проти опозиції.

З іншого боку, опозиційні сили та їхні прихильники орієнтовані на демократичні цінності, такі як свобода, права людини, справедливість, відкритість влади та її підзвітність громадянам. Для цієї частини суспільства важливими є забезпечення політичної конкуренції, вільних і чесних виборів, доступу до об'єктивної інформації та захисту прав і свобод особи. Вони критикують авторитаризм та централізацію влади, вважаючи, що це веде до корупції, порушення прав людини, а також до соціальної несправедливості.

Ці аксіологічні протиріччя особливо яскраво проявилися під час виборів до Державної Думи у 2011 році, коли масштабні фальсифікації та маніпуляції стали каталізатором для «Болотної революції» – масових протестів, що охопили країну. Протестувальники, переважно представники середнього класу, молодь та активісти, вимагали поваги до демократичних принципів, проведення нових, чесних виборів, а також звільнення політичних в'язнів. Ці вимоги базувалися на цінностях прозорості, справедливості та свободи вираження, що різко контрастували з цінностями стабільності та порядку, на яких наполягала влада.

Демократичні протести викликали гостру реакцію з боку правлячої еліти, яка сприйняла їх як загрозу стабільності та національній безпеці. Це привело до подальшого посилення репресій, введення нових законів, що обмежують свободу зібрань та діяльність неурядових організацій, а також до посилення контролю за засобами масової інформації. Таким чином, аксіологічні протиріччя не лише загострилися, але й стали одним із ключових чинників, що визначають політичну атмосферу в країні.

Міжнародне співтовариство часто засуджує порушення виборчих прав у Росії, що ще більше загострює конфлікти. Втручання міжнародних організацій, таких як ОБСЄ та Ради Європи, які регулярно спостерігають за виборами в Росії, призводить до поглиблення протистояння між російською владою та опозицією. Проте ці втручання мають обмежений вплив, оскільки російська влада часто ігнорує міжнародні рекомендації та продовжує проводити вибори за власними правилами.

Порівняльний аналіз виборчих конфліктів у Росії та інших пострадянських країнах, таких як Україна та Білорусь, показує, що попри спільне радянське минуле, характер і динаміка

конфліктів значно відрізняються. У той час як в Україні виборчі конфлікти часто завершуються зміною влади або значними реформами, у Росії вони переважно призводять до посилення авторитарних тенденцій.

Виборчі конфлікти в Молдові є важливою складовою політичної історії країни, що значною мірою вплинули на її розвиток. Вони є наслідком складного поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів, які створили особливі умови для політичної напруги (Филипенко, 2022).

Після здобуття незалежності в 1991 році, Молдова зіткнулася з численними викликами у процесі розбудови своєї державності. Політична нестабільність, соціально-економічні проблеми, а також зовнішній тиск з боку Росії та Європейського Союзу сприяли частим конфліктам під час виборчих процесів. Поляризація суспільства за етнічними та мовними ознаками, а також боротьба між проєвропейськими та проросійськими силами є ключовими факторами, що провокують виборчі конфлікти.

Аксіологічний аналіз виборчих конфліктів у Молдові виявляє глибокі ціннісні розбіжності, які формують політичну динаміку країни. Основне протиріччя виникає між прихильниками проєвропейського курсу, які орієнтуються на європейські цінності, такі як демократія, верховенство права, свобода та права людини, і проросійськими силами, що дотримуються цінностей стабільності, традиціоналізму, та часто виявляють підтримку авторитаризму та сильній центральній владі. Ці аксіологічні протиріччя загострюються в умовах зовнішнього тиску як з боку Європейського Союзу, так і з боку Росії, кожна з яких пропонує свою модель розвитку для Молдови.

З одного боку, прихильники проєвропейського курсу бачать майбутнє країни в інтеграції з Європейським Союзом, що включає адаптацію до європейських стандартів, лібералізацію економіки та розвиток демократичних інститутів. Для цієї частини суспільства важливими є цінності особистої свободи, індивідуальної відповідальності, рівності перед законом та економічних можливостей. Вони вірять у важливість реформ і прагнуть досягти високих стандартів життя, що асоціюються з європейською моделлю.

З іншого боку, проросійські сили спираються на традиційні цінності, такі як колективізм, соціальна стабільність, а також на ідею сильної держави, здатної забезпечити порядок та захист інтересів громадян. Для цієї частини суспільства пріоритетними є питання національної безпеки, соціальної справедливості та збереження культурних та історичних зв'язків з Росією. Проросійські сили часто критикують західний вплив, вважаючи його загрозою для національної ідентичності та традиційних моральних цінностей.

Питання національної ідентичності також відіграє важливу роль у виборчих конфліктах Молдови. Поляризація суспільства за етнічними та мовними ознаками, де значна частина населення, особливо в регіонах, підтримує російську мову та культуру, створює додаткові виклики для політичної стабільності. Ці протиріччя яскраво проявляються під час виборів, коли різні політичні сили намагаються мобілізувати своїх прихильників, апелюючи до цінностей, які вони вважають важливими для свого електорату.

Серед найгучніших виборчих конфліктів у Молдові слід виділити вибори 2009 року, що завершилися масовими протестами, відомими як «Квітнева революція». Ці протести були спричинені недовірою до результатів виборів, які, на думку багатьох громадян, були сфальсифіковані на користь Комуністичної партії. У результаті протистояння країна опинилася на межі політичної кризи, що призвело до оголошення нових виборів.

Ще один приклад – президентські вибори 2016 року, коли вперше за останні 20 років президента обирали шляхом всенародного голосування. Незважаючи на сподівання на демократичний процес, ці вибори також супроводжувалися серйозними конфліктами, особливо між проросійським кандидатом Ігорем Додоном та його суперниками.

Аналіз виборчих конфліктів у Молдові демонструє, що вони є невід'ємною частиною політичного життя країни, визначаючи її внутрішню та зовнішню політику. Застосування аксіологічного підходу дозволяє краще зрозуміти глибинні причини цих конфліктів та можливі шляхи їх подолання. Для зменшення напруги під час виборів необхідно не лише зміцнювати демократичні інститути, але й працювати над зменшенням впливу зовнішніх сил на внутрішню політику країни.

Виборчі конфлікти в Білорусі мають глибоке коріння, пов'язане з авторитарною політичною системою, яка сформувалася за останні десятиліття. Особливо напруженою ситуація стала після президентських виборів 2020 року, що викликали масові протести і загальну політичну кризу в країні (Агеєв, 2020).

Білорусь із моменту здобуття незалежності в 1991 році поступово еволюціонувала в авторитарну державу під керівництвом Олександра Лукашенка, який перебуває при владі з 1994 року. Виборчі процеси в Білорусі від самого початку були проблематичними, характеризуючись відсутністю реальної політичної конкуренції, контролем над ЗМІ, а також жорсткими репресіями проти опозиції. Виборчі кампанії перетворилися на формальні процедури, де результати фактично визначаються заздалегідь.

Аксіологічний підхід дозволяє глибше розглянути виборчі конфлікти в Білорусі як наслідок серйозних ціннісних розбіжностей між авторитарною владою і громадянським суспільством. Олександр Лукашенко та його оточення прагнуть зберегти традиційні радянські методи управління, що передбачають контроль, репресії та відсутність демократії. Для них важливі такі цінності, як стабільність, безпека та збереження існуючого статус-кво. Вони спираються на уявлення про державу як основний інструмент управління суспільством, де влада має бути сконцентрована в руках однієї особи або вузької групи.

На противагу цьому, значна частина білоруського суспільства, особливо молодь, прагне до змін, демократичних реформ і європейської інтеграції. Для цієї частини суспільства ключовими цінностями є свобода, права людини, справедливість та самовизначення. Вони відстоюють ідею прозорого урядування, участі громадян у прийнятті рішень та верховенства права. Такий світогляд перебуває в глибокому протиріччі з авторитарною системою, де відсутні механізми реальної політичної конкуренції та де права і свободи громадян систематично обмежуються.

Президентські вибори 2020 року стали найгострішою точкою виборчих конфліктів у сучасній історії Білорусі. Офіційні результати показали перемогу Олександра Лукашенка з понад 80% голосів, що викликало негайну і потужну реакцію суспільства. Тисячі людей вийшли на вулиці, протестуючи проти явної фальсифікації результатів. Відповідь влади була надзвичайно жорсткою: масові арешти, застосування сили проти демонстрантів, катування в місцях утримання, закриття незалежних ЗМІ та вигнання політичних опонентів (Грабовська, Сорочук, 2021).

Аксіологічні протиріччя між владою та опозицією виявляються не тільки в різному баченні управління державою, але й у ставленні до таких фундаментальних понять, як гідність, моральність та відповідальність перед суспільством. Для О. Лукашенка, влада є інструментом для утримання контролю і збереження особистих інтересів, тоді як опозиція та громадянське суспільство розглядають владу як службу народу, що має відповідати його потребам та захищати права кожного громадянина.

У порівнянні з іншими пострадянськими країнами, виборчі конфлікти в Білорусі мають свої специфічні риси. На відміну від країн, як-от Україна чи Молдова, де опозиційні сили можуть отримати реальний шанс на перемогу, в Білорусі вся політична система побудована таким чином, щоб гарантувати збереження влади за однією особою – Олександром Лукашенком. Водночас у Білорусі, як і в Росії, спостерігається тісний контроль держави над виборчим процесом і жорстке придушення будь-яких проявів інакомислення.

Аналіз виборчих конфліктів у Білорусі демонструє глибоку кризу політичної системи країни. Усі спроби демократичних змін стикаються з жорстким опором з боку правлячого режиму, що призводить до систематичних порушень прав людини і деградації демократичних інститутів. Подальший розвиток ситуації залежатиме від здатності білоруського суспільства знайти шляхи виходу з кризи, а також від зовнішніх факторів, таких як вплив Росії та міжнародної спільноти. Застосування аксіологічного аналізу дозволяє краще зрозуміти мотивацію як режиму, так і опозиційних сил, що може стати основою для пошуку шляхів вирішення конфлікту.

Аксіологічний аналіз виборчих конфліктів в Україні дозволяє виявити глибинні ціннісні протиріччя, які стали основою для цих конфліктів і вплинули на подальший політичний розвиток країни. Основні аксіологічні протиріччя в українському суспільстві полягають у зіткненні між цінностями демократії, європейської інтеграції та громадянських прав з одного боку, та авторитаризму, проросійської орієнтації та збереження пострадянських традицій з іншого.

Помаранчева революція 2004 року стала ключовим моментом, коли ці протиріччя набули широкого суспільного резонансу. Цей конфлікт в основі своєї мав протистояння між двома різними візіями розвитку країни. Прихильники Віктора Ющенка виступали за демократизацію, євроінтеграцію, забезпечення прав людини та прозорість влади. Ці цінності базувалися на прагненні до європейських стандартів життя, подолання корупції, створення незалежних інституцій та відходу від радянських практик управління (Грабовська, Сорочук, 2021).

З іншого боку, прихильники Віктора Януковича акцентували на збереженні стабільності, економічної співпраці з Росією, а також на важливості сильної вертикалі влади, яка, на їхню думку, є запорукою порядку та розвитку. Для цієї частини населення традиції та зв'язки з Росією, а також недовіра до Західного світу, залишалися важливими орієнтирами. Аксіологічні протиріччя між прозахідним і проросійським курсами, між прагненням до демократичних реформ і збереженням авторитарних підходів до управління, стали основним джерелом конфлікту.

Революція Гідності 2013–2014 років стала наступним етапом у розвитку цих протиріч. Протести, що спалахнули після рішення уряду Януковича призупинити підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом, відображали глибоке невдоволення значної частини населення відходом від європейського курсу. Для протестувальників, які вийшли на Майдан, ключовими цінностями були свобода, гідність, права людини та європейська інтеграція. Вони прагнули до змін, які б забезпечили прозорість влади, справедливість у суспільстві та подолання корупції.

Протилежна сторона, представлена урядом Януковича та його прихильниками, акцентувала на необхідності стабільності, захисту традиційних цінностей і розвитку економічних зв'язків з Росією. Для них пріоритетом було збереження влади та контролю над суспільством, що відображалось у репресивних заходах проти протестувальників та спробах дискредитації демократичних рухів.

Аксіологічне протиріччя між прагненням до свободи та європейських стандартів життя з одного боку та бажанням зберегти статус-кво та проросійську орієнтацію з іншого призвело до глибокого розколу в суспільстві. Це протистояння, яке почалося як виборчий конфлікт, переросло в масштабний соціальний вибух, що суттєво вплинув на подальший розвиток країни.

Таким чином, виборчі конфлікти в Україні є відображенням боротьби між двома різними візіями майбутнього країни: одна сторона прагне до демократизації, європейської інтеграції та реформ, інша – до збереження авторитарного стилю управління, стабільності та зв'язків з Росією. Ці аксіологічні протиріччя продовжують впливати на політичний ландшафт України і є важливим чинником у її подальшому розвитку.

У таблиці 1 систематизовано інформацію про типи виборчих конфліктів у досліджуваних пострадянських країнах.

Таблиця 1

Типологія виборчих конфліктів в Україні, Росії, Білорусі та Молдові

Країна	Основні виборчі конфлікти	Причини конфліктів	Форми прояву	Результати	Особливості
Україна	- Помаранчева революція (2004 р.); - Революція Гідності (2013-2014 рр.)	- Масові фальсифікації виборів; - Політична поляризація; - Недовіра до виборчих органів	- Масові протести; - Судові розгляди; - Зміна уряду	- Перегляд результатів виборів; - Зміна влади;	- Високий рівень громадської активності; - Вплив зовнішніх сил
Росія	- Президентські вибори (2012 р.); - Парламентські вибори (2011 р.)	- Фальсифікації; - Обмеження опозиції; - Контроль ЗМІ	- Масові протести; - Розгони демонстрацій	- Підтвердження результатів виборів; - Посилення режиму	- Сильний контроль влади над процесом; - Відсутність реальних змін

Продовження таблиці 1

Білорусь	- Президентські вибори (2006, 2010, 2020 р.)	- Масові фальсифікації; - Репресії проти опозиції; - Контроль ЗМІ	- Масові протести; - Жорстокі розгони демонстрацій; - Репресії	- Підтвердження результатів виборів; - Подальша ізоляція режиму	- Авторитарний режим; - Масові репресії проти опонентів
Молдова	- Масові протести	- Парламентські вибори (2009 р.); - Президентські вибори (2016 р.)	- Обвинувачення у фальсифікаціях; - Втручання зовнішніх сил - Політична поляризація	- Масові протести; - Судові розгляди	- Повторні вибори; - Політична нестабільність

Джерело: складено автором на основі (Краснодемська, 2019; Грабовська, Сорочук, 2021; Агеев, 2020; Филипенко, 2022)

Важливу роль у формуванні та розвитку виборчих конфліктів у країнах пострадянського простору відіграють зовнішні фактори. Вплив міжнародних акторів, економічні санкції, підтримка опозиційних рухів або ж авторитарних режимів, а також глобальні політичні тенденції є ключовими зовнішніми чинниками, що здатні кардинально змінити хід виборчих процесів (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив зовнішніх факторів на виборчі конфлікти в пострадянських країнах

Зовнішні фактори	Україна	Російська Федерація	Білорусь	Молдова
Геополітичний вплив	Західна підтримка, спрямована на демократичні реформи та протидію російському впливу	Активне втручання в вибори сусідніх країн, підтримка проросійських сил	Підтримка з боку Росії, що зміцнює авторитарний режим	Вплив Росії та Румунії, що зумовлює конфлікти між проросійськими та проєвропейськими силами
Міжнародні організації та санкції	Підтримка з боку ЄС та США, санкції проти російських впливів	Спроби ігнорування санкцій та втручання з боку ОБСЄ	Мінімальний вплив міжнародних організацій через підтримку Росії	Активне втручання ОБСЄ та ЄС у процесі легітимізації виборів, введення санкцій
Економічний вплив	Залежність від фінансової допомоги Заходу, яка впливає на стабільність	Мінімальний вплив зовнішнього економічного тиску	Економічна підтримка Росії знижує вплив санкцій та криз	Економічна криза, залежність від фінансової допомоги з ЄС та Росії, що впливає на конфлікти
Інформаційна війна та пропаганда	Російська пропаганда, кібер-атаки, фейкові новини, протидія з боку західних медіа	Вплив через контрольовані медіа та дезінформацію	Російська пропаганда активно підтримує авторитарний режим	Пропаганда та дезінформація з боку Росії та Заходу, що впливає на громадську думку

Джерело: складено автором на основі (Громоший, 2019; Miroshnichenko, 2018; Akryshora, Jangiani, Salukvadze, 2024)

Таким чином, виборчі конфлікти у пострадянських країнах є складним і багатограним явищем, яке виникає через низку політичних, соціальних та економічних факторів. Для їхнього врегулювання необхідно розробити комплексний підхід, що враховує специфіку кожної країни та використання міжнародного досвіду. У таблиці 3 наведені деякі можливі шляхи врегулювання виборчих конфліктів.

Можливі шляхи врегулювання виборчих конфліктів

Сфера впливу	Заходи	Очікувані результати
1. Посилення ролі міжнародних організацій	- Участь міжнародних організацій (ОБСЄ, ООН, ЄС) у спостереженні за виборами. - Застосування міжнародного тиску і санкцій до країн, що порушують демократичні стандарти.	- Підвищення прозорості та об'єктивності виборів. - Зниження напруженості в суспільстві та стимулювання політичної еліти до проведення чесних виборів.
2. Реформа виборчих систем	- Запровадження прозорих і ефективних виборчих систем, включаючи електронне голосування. - Створення незалежних виборчих комісій.	- Зменшення можливостей для фальсифікацій. - Забезпечення чесності та прозорості підрахунку голосів.
3. Забезпечення свободи медіа та боротьба з дезінформацією	- Гарантування свободи преси та незалежних медіа. - Боротьба з дезінформацією та пропагандою через просвітницьку діяльність та міжнародну співпрацю.	- Підвищення рівня інформованості громадськості та зменшення можливостей для маніпуляцій громадською думкою.
4. Діалог між владою та опозицією	Побудова відкритого діалогу між владою та опозицією. - Використання медіації та арбітражу для врегулювання виборчих суперечок.	- Зниження напруженості та уникнення ескалації конфліктів через пошук компромісних рішень, що відповідають інтересам обох сторін.
5. Підвищення правової грамотності населення	- Проведення просвітницьких кампаній щодо прав виборців і процесу голосування. - Навчання виборців способам протидії фальсифікаціям.	- Зниження рівня маніпуляцій та фальсифікацій. - Активізація участі громадян у виборчому процесі та підвищення їхньої обізнаності щодо захисту своїх прав.
6. Економічні та соціальні реформи	- Усунення соціальних та економічних причин виборчих конфліктів через реформи у сфері економіки, охорони здоров'я та освіти. - Підтримка місцевих громад.	- Зниження соціальної напруженості та ймовірності конфліктів. - Підвищення активної участі населення у виборах та покращення контролю за виборчим процесом на місцевому рівні.

Джерело: складено автором

Висновки. У процесі дослідження було виконано поставлені завдання, що дозволило сформулювати низку ключових висновків:

1. Дослідження виявило, що виборчі конфлікти в Російській Федерації, Україні, Молдові та Білорусі мають як спільні риси, так і відмінності, які зумовлені політико-економічними та культурними особливостями кожної з країн. Використання аксіологічного підходу дозволило глибше зрозуміти, як цінності та суспільні установки впливають на розвиток і характер виборчих конфліктів у кожній з цих держав. Встановлено, що конфлікти в цих країнах переважно виникають на тлі порушень демократичних принципів, спотворення виборчого процесу та відсутності довіри до виборчих інститутів.

2. Виборчі конфлікти у пострадянських країнах мають серйозні наслідки для політичної стабільності та демократичного розвитку. Зокрема, у Росії та Білорусі виборчі конфлікти призвели до ще більшого зміцнення авторитарних режимів, що послабило демократичні інститути. В Україні та Молдові виборчі конфлікти стали каталізаторами соціальних протестів і політичних змін, що, хоча й призвело до певного прогресу в демократизації, проте значно дестабілізувало політичну ситуацію в цих країнах.

3. На основі проведеного аналізу було розроблено рекомендації для мінімізації виборчих конфліктів у пострадянських країнах. Серед основних рекомендацій – посилення ролі міжнародних організацій у спостереженні за виборами, проведення виборчих реформ, що включають запровадження прозорих і ефективних виборчих систем, зміцнення правових основ для захисту виборчих прав, підвищення правової грамотності населення та забезпечення свободи медіа. Ці заходи спрямовані на створення умов для чесних і прозорих виборів, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню демократичних інститутів та зниженню рівня політичної напруги в пострадянських країнах.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що аксіологічний аналіз є ефективним інструментом для дослідження виборчих конфліктів, а також для розробки практичних рекомендацій щодо їх мінімізації. Запровадження запропонованих заходів може суттєво покращити політичний клімат у пострадянських країнах та сприяти розвитку демократії.

Література

- Агеєв О. Білоруські протести 2020 у контексті дослідження конфліктних процесів на пострадянському просторі. *Українознавчий альманах*. Випуск 27. 2020. С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.27.2>
- Грабовська І., Сорочук Л. Особливості впливу революції на постсоветському просторі на демократичні державотворчі процеси (на прикладі України і Білорусі). *Вісник Львівського університету*. Серія філософські науки. 2021. Випуск 27. с. 24–32. DOI <https://doi.org/10.30970/PHS.2021.27.3>
- Громовий Я.С. Правова цінність як загальнотеоретична категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Серія Право. 2019. Випуск 59. Том 1. С. 30–34. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-3322.59-1.5>
- Кононенко Н. Виборча система Російської Федерації як механізм маніпуляції процесом формування політичних суб'єктів (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2010. Вип. 6. С. 286–297. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6367>
- Краснодемська І. Й. Ідеї соборництва в ідеологічних і програмових засадах українських політичних партій в Речі Посполитій (20-ті – поч. 30-х рр. ХХ ст.). *Гілея: науковий вісник*. Київ: «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 151 (№ 12). Ч. 1. Історичні науки. С. 66–72.
- Мохончук Б. С. Виборчі системи: порівняльно-правове дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2021. 304 с. (С. 141–163). URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Mohonchuk-21.pdf
- Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с. (с. 123–143). URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/transformation_political_institutions_203.pdf
- Филипенко А.О. Придністровський конфлікт: уроки для України: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. 39 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.03>.
- Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору. Аналітичний звіт – Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2022 р. 30 с. URL: <https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/10/TSyfrovi-tekhnohii-ta-vyborchyy-protses.pdf>.
- Miroshnichenko A. Ukraine's Elections Could Turn Violent – This is How to Prevent It. United States Institute of Peace. 2018. URL: <https://www.usip.org/publications/2018/12/ukraines-elections-could-turn-violent-how-prevent-it>.
- Akryshora L., Jangiani G., Salukvadze M. Fighting Russian Disinformation: Ukraine, Moldova, and Georgia. GMF. 2024. URL: <https://www.gmfus.org/news/fighting-russian-disinformation-ukraine-moldova-and-georgia>.

References

- Ahieiev, O. (2020). Biloruski protesty 2020 u konteksti doslidzhennia konfliktnykh protsesiv na postradianskomu prostori [Belarusian protests 2020 in the context of the study of conflict processes in the post-Soviet space]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Vypusk 27. S. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.27.2> [in Ukrainian].
- Hrabovska, I., Sorochuk, L. (2021). Osoblyvosti vplyvu revoliutsii na postsovietskomu prostori na demokratychni derzhavotvorchi protsesy (na prykladi Ukrainy i Bilorusi) [Peculiarities of the influence of the revolution in the post-Soviet space on democratic state-building processes (on the example of Ukraine and Belarus)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriiia filosofski nauky. Vypusk 27. s. 24–32. DOI <https://doi.org/10.30970/PHS.2021.27.3> [in Ukrainian].

- Hromovi, Ya.S. (2019). Pravova tsinnist yak zahalnoteoretychna katehoriia [Legal value as a general theoretical category]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Seriya Pravo. Vypusk 59. Tom 1.* S. 30-34. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-3322.59-1.5> [in Ukrainian].
- Kononenko, N. (2010). Vyborcha systema Rosiiskoi Federatsii yak mekhanizm manipuliatsii protsesom formuvannya politychnykh subiektiv (kinets XX st. – pochatok XXI st.) [The electoral system of the Russian Federation as a mechanism of manipulation of the process of formation of political subjects (end of the 20th century – beginning of the 21st century)]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Vyp. 6.* S. 286-297. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6367> [in Ukrainian].
- Krasnodemska, I. Y. (2019). Idei sobornytstva v ideolohichnykh i prohramovykh zasadakh ukrainskykh politychnykh partii v Rechi Pospolytii (20-ti – poch. 30-kh rr. KhKh st.) [The ideas of conciliarism in the ideological and programmatic foundations of Ukrainian political parties in the Polish-Lithuanian Commonwealth (20s – early 30s of the 20th century)]. *Hileia: naukovyi visnyk. Kyiv: «Vydavnytstvo «Hileia», Vyp. 151 (№ 12).* Ch. 1. *Istorychni nauky.* С. 66-72 [in Ukrainian].
- Mokhonchuk, B. S. (2021). Vyborchi systemy: porivnialno-pravove doslidzhennia [Electoral systems: a comparative legal study]: monohrafiia. *Kharkiv: Yurait.* 304 s. (S. 141-163). URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Mohonchuk-21.pdf [in Ukrainian].
- Transformatsiia politychnykh instytutiv Ukrainy: problemy teorii i praktyky [Transformation of political institutions of Ukraine. problems of theory and practice] (2016) / Avt. kolektyv: M. I. Mykhalchenko (kerivnyk) ta in. K. : IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 440 s. (s. 123-143). URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/transformation_political_institutions_203.pdf [in Ukrainian].
- Fylypenko, A.O. (2022). Prydnistrovskiy konflikt: uroky dlia Ukrainy [The Transnistrian conflict: lessons for Ukraine]: analitychna dopovid. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen.* 39 s. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.03> [in Ukrainian].
- Tsyfrovi tekhnolohii ta vyborchi protses: standarty YeS na zakhysti demokratychnoho vyboru [Digital technologies and the electoral process: EU standards for the protection of democratic choice] (2022). *Analitychnyi zvit – Kyiv: HO «Laboratoriia tsyfrovoi bezpeky», 30 s.* URL: <https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/10/Tsyfrovi-tekhnolohii-ta-vyborchyy-protses.pdf>. [in Ukrainian].
- Miroshnichenko A. Ukraine's Elections Could Turn Violent – This is How to Prevent It. *United States Institute of Peace.* (2018.) URL: <https://www.usip.org/publications/2018/12/ukraines-elections-could-turn-violent-how-prevent-it> [in English].
- Akryshora, L., Jangiani, G., Salukvadze, M. (2024). Fighting Russian Disinformation: Ukraine, Moldova, and Georgia. *GMF.* URL: <https://www.gmfus.org/news/fighting-russian-disinformation-ukraine-moldova-and-georgia> [in English].

Анотація

Саліхов А. Р. Вибірчі конфлікти у країнах пострадянського простору. Аксіологічний аналіз. – Стаття.

Вибірчі конфлікти є однією з найбільших загроз для політичної стабільності та демократичного розвитку в пострадянських країнах. Незважаючи на різний політичний контекст і рівень демократизації, країни, які утворилися після розпаду Радянського Союзу, стикаються з подібними проблемами, пов'язаними з порушенням виборчих процесів, маніпуляціями та зловживаннями владою. Російська Федерація, Україна, Молдова та Білорусь мають різний досвід у врегулюванні цих конфліктів, проте спільним для них залишається недовіра до виборчих інститутів і постійна загроза політичної дестабілізації. Використання аксіологічного підходу в аналізі виборчих конфліктів дозволяє глибше зрозуміти їхню природу, вплив на суспільство та можливі шляхи їх вирішення.

Основною метою цього дослідження є всебічний аналіз виборчих конфліктів у пострадянських країнах з використанням аксіологічного підходу, що передбачає вивчення ролі ціннісних орієнтацій та суспільних установок у формуванні конфліктних ситуацій.

Дослідження базується на аксіологічному аналізі, який фокусується на дослідженні виборчих конфліктів через призму суспільних цінностей, політичних орієнтацій та культурних особливостей. Використано також порівняльний метод для вивчення виборчих процесів у різних країнах пострадянського простору, що дозволяє виділити загальні тенденції та унікальні характеристики кожної країни.

Результати дослідження свідчать про те, що виборчі конфлікти у пострадянських країнах мають глибокі корені у ціннісних орієнтаціях суспільства та політичних еліт. У Російській Федерації та Білорусі виборчі конфлікти часто спричинені авторитарними тенденціями та відсутністю реальної політичної конкуренції, що призводить до зміцнення автократичних режимів. В Україні та Молдові виборчі конфлікти частіше супроводжуються масовими протестами та зміною влади, однак ці зміни не завжди призводять до покращення демократичних інститутів і часто загострюють політичну

нестабільність. Вивчення цих випадків показало, що ціннісні орієнтації суспільства, такі як довіра до державних інституцій, громадянська активність і політична культура, мають вирішальне значення у визначенні напрямку розвитку після виборчих конфліктів.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що для мінімізації виборчих конфліктів у пострадянських країнах необхідно впроваджувати комплексні реформи, спрямовані на підвищення прозорості виборчих процесів, зміцнення громадянського суспільства та розвиток незалежних медіа.

Ключові слова: вибори, фальсифікація, дезінформація, суспільні цінності, політичні орієнтації, культурні особливості.

Summary

Salikhov A. R. Electoral conflicts in the post-Soviet countries. An axiological analysis. – Article.

Electoral conflicts are one of the biggest threats to political stability and democratic development in post-Soviet countries. Despite the different political context and level of democratization, the countries that were formed after the collapse of the Soviet Union face similar problems related to the violation of electoral processes, manipulation and abuse of power. The Russian Federation, Ukraine, Moldova and Belarus have different experiences in the settlement of these conflicts, but they have in common the distrust of electoral institutions and the constant threat of political destabilization. The use of an axiological approach in the analysis of electoral conflicts allows for a deeper understanding of their nature, impact on society, and possible ways of resolving them.

The main goal of this study is a comprehensive analysis of electoral conflicts in post-Soviet countries using an axiological approach, which involves studying the role of value orientations and social attitudes in the formation of conflict situations.

The study is based on axiological analysis, which focuses on the study of electoral conflicts through the prism of social values, political orientations and cultural characteristics. A comparative method was also used to study election processes in various countries of the post-Soviet space, which allows us to identify general trends and unique characteristics of each country.

The results of the study indicate that electoral conflicts in post-Soviet countries have deep roots in the value orientations of society and political elites. In the Russian Federation and Belarus, electoral conflicts are often caused by authoritarian tendencies and the lack of real political competition, which leads to the strengthening of autocratic regimes. In Ukraine and Moldova, electoral conflicts are often accompanied by mass protests and a change of government, but these changes do not always lead to the improvement of democratic institutions and often exacerbate political instability. The study of these cases showed that the value orientations of society, such as trust in state institutions, civic engagement and political culture, are crucial in determining the direction of development after electoral conflicts.

On the basis of the conducted analysis, it can be concluded that in order to minimize electoral conflicts in post-Soviet countries, it is necessary to implement comprehensive reforms aimed at increasing the transparency of electoral processes, strengthening civil society and developing independent media.

Key words: elections, falsification, disinformation, social values, political orientations, cultural features.